

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Δ. Γεωργοβασίλη, *Φιλοσοφία της παιδείας*, τ. Α' Βάσεις για θεμελίωση εθνικής αγωγής, Αθήνα, 1988, σ. 144

Από τα νεοεκδοθέντα βιβλία στο χώρο της φιλοσοφίας της παιδείας θα μας απασχολήσει το έργο *Φιλοσοφία της παιδείας* του διδάσκοντος στην Παιδαγωγική Ακαδημία Πειραιώς κ. Δ. Γεωργοβασίλη.

Το α' κεφ. (σ. 7-28) αφιερώνεται σε σύντομη επεξεργασία των όρων που συνθέτουν το εύρος της έννοιας της παιδείας. Η διερεύνηση, σύντομη και οριοθετική των εννοιών: εκπαίδευση, διδασκαλία, διαπαιδαγώγηση και ανατροφή, μόρφωση, αγωγή, ως συμπλήρωμα της προηγηθείσας ανάλυσης —ιστορικής κυρίως— του όρου παιδεία, οδηγεί συμπερασματικά το συγγραφέα στην άμεση συσχέτιση της φιλοσοφικής ενασχόλησης με την παιδευτική δραστηριότητα: «Αν λοιπόν η παιδεία του ανθρώπου έχει σκοπό την ανάπτυξη του ορθού λόγου ή του πνεύματος ή την ανάδειξη της αρμονίας του συνόλου των δυνάμεων τού είναι του ανθρώπου, τότε η παιδεία χρειάζεται οπωσδήποτε τη βοήθεια της φιλοσοφίας» (σ. 19).

Παρ' όλη την έντονη αλληλεπίδραση παιδαγωγικής και φιλοσοφίας, υπάρχει, κατά το συγγραφέα, μια βασική μεταξύ τους διαφορά: η μεν πρώτη ασχολείται με τον ιστορικοκοινωνικό άνθρωπο, η δε δεύτερη «με την ιδέα του ανθρώπου ως υπερβατικού υποκειμένου ή μεταφυσικού ζώου (sic)» (σ. 20).

Το α' μέρος ολοκληρώνεται με τη διατύπωση του σκοπού της φιλοσοφίας («λογική θεμελίωση κάθε μορφωτικής ενέργειας του ανθρώπου» σ. 25) και της σημασίας της, τόσο για την πολιτεία, όσο και για τους φορείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας, δηλαδή το δάσκαλο, τους μαθητές, τους γονείς.

Ακολουθεί προσπάθεια απόδειξης του επιστημονικού χαρακτήρα της παιδαγωγικής και έκθεση των «αξιωμάτων» της παιδαγωγικής επιστήμης, αξιωμάτων όπως του εξανθρωπισμού του παιδευομένου, της συνεχείας στο χώρο και το χρόνο, της βελτίωσης του γένους, των οποίων τη διατύπωση και νοηματοδότηση ο συγγραφέας δεν θεωρεί τελεσίδικη αλλά ως κάτι που επιδέχεται αναθεώρηση ως αποτέλεσμα καλόπιστης φιλοσοφικής κριτικής.

Θεωρητική προσέγγιση των σκοπών της αγωγής και αναδρομική ανάλυση της σκοποθεσίας της παιδαγωγικής μέσα από το έργο μεγάλων φιλοσόφων-παιδαγωγών όπως του Πλάτωνα, του Νίτσε, του Kant, του Herbart κ.α, καλύπτουν σε μια σειρά κεφαλαίων ένα μεγάλο τμήμα του βιβλίου (σσ. 54-72)

Η επισήμανση των συγχύσεων, ασαφειών, καθώς και του υποκειμενισμού ή κάποτε ουτοπισμού των «αστικών» θεωριών της αγωγής οδηγεί το συγγραφέα στην ανεύρεση των λόγων των ανωτέρω προβλημάτων, (οι οποίοι συνοψίζονται, θα λέγαμε, στον «θανάσιμο εναγκαλισμό της παιδαγωγικής από την ιδεολογία...» (σ. 79) αλλά και στην τελική έκφραση αισιοδοξίας για το μέλλον της παιδείας.

Το β' κεφάλαιο (σσ. 29-88) ολοκληρώνεται με μια σύντομη εξέταση της αξίας και ως εκ

τούτου της σκοπιμότητας της πειραματικής μεθόδου στο χώρο της παιδαγωγικής.

Το γ' και τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου (σσ. 88-122) αφιερώνεται σε μια γενική επανεξέταση του νοήματος και του ρόλου της φιλοσοφίας, θεωρούμενης ως δραστηριότητας ικανής να φωτίσει, να συντρέξει, να λυτρώσει, ακόμα, τον άνθρωπο ταλαιπωρημένο και συχνά απολωλότα, μέσα στη δίνη της ζωής και, ίσως, θα λέγαμε τη ρητορική ρύμη του λόγου του συγγραφέα.

Υποστηρίζεται ακόμη ότι, στα πλαίσια της κοινωνικής αποστολής της, η φιλοσοφία οφείλει να υπηρετεί εκτός από το θεμελιώδη στόχο της αναζήτησης της αλήθειας και εκείνον της συνεπικουρίας στα θέματα των εθνικών επιδιώξεων και της παγκόσμιας συνεννόησης. Επίσης επιχειρείται να δειχθεί η ευεργετική επίδραση της συνεργασίας φιλοσοφίας-κοινωνίας στο χώρο της οικονομίας. Ακολούθως, η σύντομη ανάπτυξη γνωστών θεωριών-τύπων κοινωνικών συστημάτων (σοσιαλιστική-αστική, «ανοιχτή»-«κλειστή» κοινωνία) παραπέμπει στην εξέταση του νοήματος των κοινωνικών θεσμών καθώς και την υπενθύμιση θεωριών σχετικών με την προέλευση των θεσμών της κοινωνίας.

Το κείμενο του βιβλίου τελειώνει με την εννοιολογική διαφοροποίηση των όρων: «κοινωνικοποίηση»-«κοινωνίωση» (sic) (σ. 120) (ενδεικτικά, αναφέρουμε τους επίσης αδόκιμους τύπους: «ανθρωπινότητα» (σ. 11), και «ανθρωποποίηση του ανθρώπου» (σ. 113)). Εν κατακλείδι επισημαίνεται από το συγγραφέα ένας ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος της παιδείας: αυτός του εναρμονιστή μεταξύ κοινωνικών θεσμών και κοινωνικών αξιών.

Υπό μορφήν σχολιασμού ο συγγραφέας παραθέτει στο τέλος χρήσιμες διευκρινίσεις και βιβλιογραφικές πληροφορίες και καταλήγει με τον επίλογο, όπου τονίζεται η ανάγκη να υπηρετήσει η φιλοσοφία της παιδείας τα ιδανικά της ελευθερίας και της παγκόσμιας ειρήνης.

ΜΑΡΙΑ ΒΕΝΕΤΗ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Μιχ. Κ. Μακράκη, α) *Εισαγωγή στη φιλοσοφία της θρησκείας. Ιστορική ανασκόπηση και κύρια θέματα*, Αθήνα 1987, σελ. 102. β) *Ψυχολογικοί παράγοντες του θρησκευτικού φαινομένου*. Ιδιαίτερα ο φόβος και η αγάπη, Αθήνα 1987, σελ. 61.

α'. Το βιβλίο του αναπληρωτού καθηγητού κ. Μιχ. Κ. Μακράκη «Εισαγωγή στη φιλοσοφία της θρησκείας» αποτελείται από δύο μέρη. Πρώτον περιλαμβάνει μια ιστορική ανασκόπηση της φιλοσοφίας της θρησκείας και δεύτερον εξετάζει τα κύρια θέματα αυτής, όπως και ο υπότιτλος του έργου δηλώνει.

Σύμφωνα και με όσα ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει στον πρόλογο του βιβλίου, με τη σύντομη αυτή μελέτη του φιλοδοξεί να καλύψει το κενό που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία. Η εργασία αυτή, κατά δήλωσή του, θα «πρέπει νά θεωρηθεί ως συμπληρωματική τῶν τριῶν ἔκτενῶν θρησκευτοφιλοσοφικῶν (του) ἔργων - διατριβῶν... σχετικά μέ τόν G. Santayana, τόν Λ. Τολστόι και τόν Φ. Ντοστογιέφσκι», τις οποίες έχει γράψει για να αποκτήσει διάφορους ακαδημαϊκούς τίτλους (σ. 7).

Ο συγγραφέας δεχόμενος ότι η φιλοσοφία νοείται ως *scientia scientiarum* σημειώνει πως η περιοχή συνάντησης της θρησκείας με τη φιλοσοφία είναι ο χώρος της οντολογίας ή της